

INHOUD

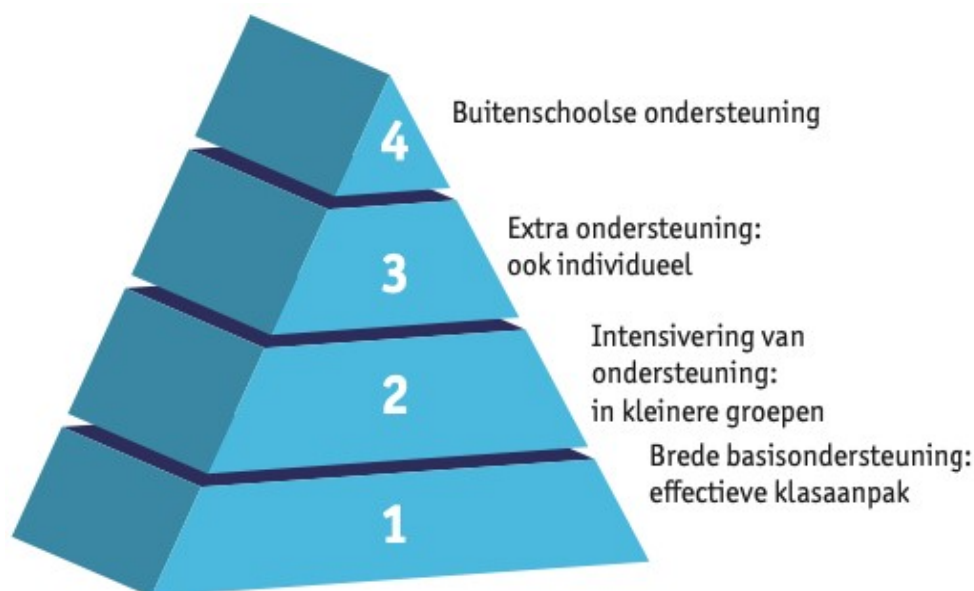
- Inspiratie binnen het huidige taalbeleid
- 1. Vertrek vanuit het meerlagig ondersteuningsmodel
- 2. Bouw het taaltraject op een logische manier op en combineer verschillende deelvvaardigheden
- 3. Investeer bewust in **mondeline taalvaardigheid**
 - 3.1 Plan **rijke gesprekken** om de mondeline taalvaardigheid te bevorderen
 - 3.1.1 Mondeline interactie in ZILL
 - 3.2 Voorzie **voorleesmomenten** met veel interactie
 - 3.2.1 Voorlezen in ZILL
 - 3.2.2 Soorten vragen tijdens het voorlezen
 - 3.2.3 Voorleesstrategieën
 - 3.2.4 Vertelcyclus
 - 3.3. Het belang van een **woordenschat** is niet te onderschatten
 - 3.3.1 Woordenschat in ZILL
 - 3.3.2 Woordenschatverwerving
 - 3.3.3 Woordenschatmomenten vanuit leerkrachtenperspectief
- 4. Aan de slag met schriftelijke taalvaardigheid
 - 4.1 Schriftelijke taalvaardigheid in ZILL
 - 4.2 Geletterdheid stimuleren
 - 4.3 Aan de slag met klankbewustzijn
 - 4.4 Aan de slag met letters
- Extra inspiratiemateriaal
- Initiatieven rond taal
- Aanpak in De Knipoog

Binnen het **huidige taalbeleid en het eigen taaltraject** laten we ons **inspireren door**

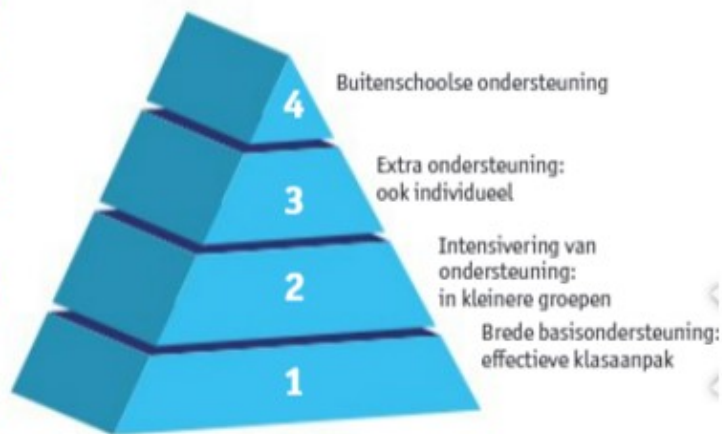

Je kan deze bouwstenen niet loskoppelen van elkaar. De inhoudelijke bouwstenen mondelinge en schriftelijke taalvaardigheid staan in het midden, andere bouwstenen ondersteunen deze.

1. Vertrek vanuit het **meerlagig ondersteuningsmodel**

1. De eerste laag in je traject is een brede basislaag van sterk, onderzoeksgebaseerd taalonderwijs voor alle leerlingen. Vanuit deze klasaankpak investeer je in het best mogelijke onderwijs voor alle leerlingen, waaronder leerlingen met nood aan taalsteun.
2. Voor leerlingen voor wie deze eerste laag niet volstaat, voorzie je een tweede laag van ondersteuning in kleinere groepen gericht op preventie en bijkomende instructie.
3. Voor sommige leerlingen moet je nog een derde laag met extra ondersteuning en remediëring inbouwen op individueel niveau.
4. En voor enkele leerlingen moet je op zoek gaan naar buitenschoolse ondersteuning. Deze meest intensieve vorm van ondersteuning gebeurt met professionele hulp van buitenaf en situeert zich op een eventuele vierde laag.

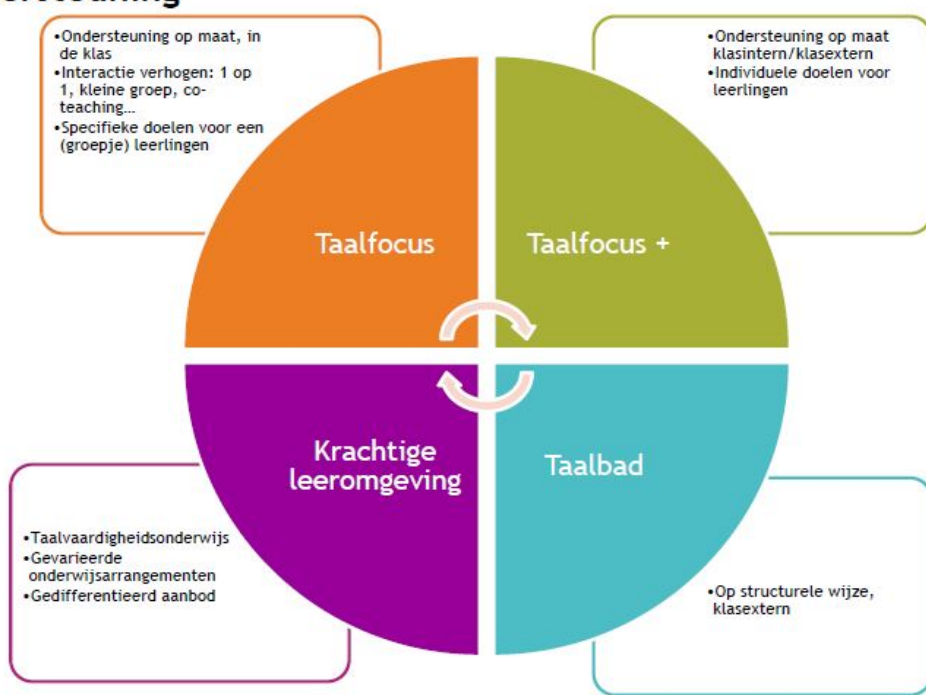
Figuur 3: een meerlagig ondersteuningsmodel

Binnen elke laag zijn we met de taalzwakke kinderen aan de slag

2. Bouw het taaltraject op een logische manier op en **combineer** verschillende **deelvaardigheden**

We proberen binnen in de volgende bouwstenen (mondelijke taalvaardigheid, en schriftelijke vaardigheden) weer te geven op welke manier we dit proberen te combineren.

Taalondersteuning

3. Investeer bewust in **mondelinge taalvaardigheid**

Babbelen de hele dag door is erg belangrijk.

Jonge kinderen verwerven taal op een natuurlijke wijze. Dit gebeurt door:

- te spreken over **concrete** dingen in het **hier en nu**
- taal dient **actiegericht** te zijn
- taal dient **bruikbaar (functioneel)** te zijn
- er is nood aan **herhaling** en voldoende **frequentie**
- belang van **goede interactie** met volwassenen

3.1 Plan **rijke gesprekken** om de mondelinge taalvaardigheid te bevorderen

We proberen in de kleuterklassen de **interactie** te verbeteren door:

- Meer kansen om tot taalproductie te komen (kwantiteit)
 - Kleuter – volwassene
 - Kleuters met elkaar
- Betere interactie (kwaliteit) tussen
 - Kleuter – volwassene
 - Kleuters met elkaar

Dit doen we door in te zetten op:

- We zetten in op rijke interacties tijdens routines. Routines zijn wederkerende situaties die gekoppeld zijn aan een welbepaalde tijd en plaats op school. Routines zijn belangrijk om het veiligheidsgevoel te bevorderen, de ontwikkeling te stimuleren en de taalverwerving te optimaliseren. Wachtijd versus lestijd

- Na te denken over onze kringmomenten
 - Belang van verbondenheid
 - Zeer weinig effect om taal aan te leren
 - Duurt vaak te lang (zelf voor zeer sterke kleuters max 25 min)
 - Inzetten op kleine kringmomenten
 - Bekijken welk doel je inzet tijdens de kringmomenten
 - Focus inzetten
 - Inzetten op ontmoeten
 - Leiding door kleuters
 - Weinig spreekkansen
 - Bv. praatdoos, praatkast, foto's activiteiten gedurende de week
- Door doelgericht mee te spelen
 - Zo vaak mogelijk en met iedere kind

3.1.1 Mondelinge interactie in ZILL

-
- T0tg1 Plezier beleven aan taal en het spelen met taal
-
- T0tg2 Openstaan voor talige diversiteit en de gelijkwaardigheid van talen aanvaarden
-
- T0tg3 De meertalige identiteit van medeleerlingen erkennen en de eigen meertaligheid durven inzetten
-
- T0tg4 Mondeling en schriftelijk willen en durven communiceren en het nut daarvan inzien
-
- T0tg5 Bereid zijn om taal correct, verzorgd en gepast te gebruiken
-

-
- T0mn1 Een mondelinge boodschap verwerken
-
- T0mn2 Een mondelinge boodschap overbrengen
-
- T0mn3 Actief deelnemen aan een gesprek
-

TOmn1 Een mondelinge boodschap verwerken: herkennen en selecteren; ordenen, verbinden of samenvatten; beoordelen (3 leerinhouden)

2,5 - 4 jaar	4 - 7 jaar
Verwerken van eenvoudige boodschappen binnen het hier-en-nu met (audio)visuele ondersteuning: - een- en tweeledige instructies met fysieke reactie - korte vragen over voorwerpen, handelingen, opdrachten en concrete situaties - uitleg over concrete gebeurtenissen en over afspraken - allerlei muzische en mediaboodschappen (leefwereld)	Verwerken van eenvoudige boodschappen binnen het hier-en-nu zonder (audio)visuele ondersteuning en van boodschappen buiten het hier-en-nu met (audio)visuele ondersteuning: - meervoudige instructies met talige of mentale reactie - gesloten en open vragen over voorkeuren en intenties, ervaringen en belevingen, situaties, handelingen, voorwerpen - uitleg over feiten en gebeurtenissen en over regels en afspraken - allerlei muzische en mediaboodschappen (leefwereld)
Via modeling kennismaken met luisterstrategieën	
	Inzetten van luisterstrategieën op initiatief van en met hulp van de leerkracht

TOmn2 Een mondelinge boodschap overbrengen: spontaan vertellen; expressief uiten; info overzichtelijk weergeven; persoonlijk verslag (4 leerinhouden)

2,5 - 4 jaar	4 - 7 jaar
Zich begrijpelijk uitdrukken (verbaal en non-verbaal), eventueel met ondersteuning	Zich vlot en verstaanbaar uitdrukken - praten in volzinnen - ervaren dat mimiek, lichaamstaal en intonatie een rol spelen bij het overbrengen van een boodschap
Eenvoudige boodschappen binnen het hier-en-nu overbrengen die te maken hebben met: gewenning, standaarduitdrukkingen, zelfredzaamheid, omgaan met anderen, spelend leren...	Allerlei boodschappen overbrengen in een spelsituatie of in een andere betekenisvolle situatie binnen de leefwereld: over verlangens en gevoelens, beschrijven van voorwerpen, personen, gebeurtenissen, antwoord geven op vragen, vragen stellen om hulp of info, plannen maken, proces beschrijven, probleem beschrijven, verhalen herformuleren, fantaseren of filosoferen...
Via modeling kennismaken met spreekstrategieën	
	Inzetten van spreekstrategieën op initiatief van en met hulp van de leerkracht

TOmn3 Actief deelnemen aan een gesprek: tweegesprek; gesprek in kleine kring of groep; klasgesprek (3 leerinhouden)

2,5 - 4 jaar	4 - 7 jaar
In spelsituaties of naar aanleiding van spel- en klassituaties gesprekken voeren met klasgenoten en bekende volwassenen: - meedoen in het gesprek (verbaal of non-verbaal), reageren op een korte vraag, iets vertellen over zichzelf, iets beschrijven... - oefenen in beurten afwisselen, leren luisteren naar elkaar...	Gesprekken voeren met leeftijdsgenoten en bekende volwassenen over onderwerpen uit de leefwereld: - luisteren naar een uitleg over een gebeurtenis, reageren op een vraag, gedachten verwoorden, een vraag naar informatie stellen... - zich inleven in een rol of een situatie, zelf bedenken wat je wil zeggen, aangeven aan het woord te willen komen, elkaar laten uitspreken, elkaars ideeën waarderen...

T0sn1: een schriftelijke boodschap verwerken

Luisteren naar, genieten van, praten over, nadenken over voorgelezen fictie en non-fictie

T0tn1 Nadenken over taalgebruik en de belangrijke factoren van een communicatieve situatie

T0tn2 Nadenken over de belangrijkste aspecten van het taalsysteem.

3.2 Voorzie voorleesmomenten met veel interactie

- **vergroot de taalvaardigheid** (woordenschat, zinsbouw, uitdrukkingen...),
- pikt in op en breidt de **kennis van de wereld** uit,
- **stimuleert** fantasie en creativiteit,
- helpt bij het exploreren en verwerken van **emoties**,
- helpt inzicht opbouwen in **tekststructuren**,
- werkt **leesbevorderend**: samen genieten,
- maakt kinderen vertrouwd met **geschreven taal en beeldtaal**,
- laat kinderen **ontdekken** wat ze (ooit) zelf kunnen lezen,

Herhaald voorlezen kent **meer leerwinst** en heeft een positieve invloed op de **taalvaardigheid**. Op deze manier krijgen de kinderen **meer inzicht op gebeurtenissen, het probleem,...** . **Ontdekken ze verbanden** en krijgen ze **inzicht in de verhaalstructuur**. De **woordenschat** wordt ook uitgebreid.

Hoe pakken we dit aan?

- Elke keer **andere manier van vertellen** gebruiken
- **Varieer** in vertelplaats, voorleesmoment en voorlezen
- Varieer in **luistervraag**

Voorlezen

Met welk doel kan je voorlezen?

- Denk goed na over wat je met het voorlezen wil bereiken. Het is daarbij belangrijk dat je je zowel laat leiden door je leerplandoelen als door de noden van je kinderen.
- Je koppelt het voorlezen best aan een activiteit of een thema zodat je leerlingen de inhoud en de taal van het boek actief kunnen verwerken. Bovendien prikkel je zo hun nieuwsgierigheid en interesse en wordt het lezen functioneler.

Hoe kan je voorlezen?

- Je kan op **drie manieren** voorlezen:
 - Je kan het boek voorlezen aan de kinderen **zonder** het lezen **te onderbreken** door vragen te stellen of woorden te verklaren. De kinderen luisteren naar het verhaal, maar worden niet actief betrokken. Daardoor is de interactie voor, na en vooral tijdens het lezen beperkt.
 - Bij het **interactief voorlezen** krijgen de kinderen wel een actieve rol. Je stimuleert hen aan de hand van uitdagende vragen en werkvormen om na te denken over het verhaal én er met jou en met elkaar over in interactie te gaan.
 - Tijdens het **hardop denkend voorlezen** onderbreek je het lezen nu en dan om luidop voor te doen hoe jij betekenis geeft aan de tekst. Door te modelleren welke strategieën je inzet, geef je de leerlingen een kijkje in jouw lees- en denkproces.
- Selecteer de manier van voorlezen op basis van je **doel**:
 - Wil je inzetten op **leesplezier**? Is je doel dat de leerlingen genieten van een tekst? Lees dan voor zonder het lezen te onderbreken.
 - Wil je inzetten op **luisterbegrip**? Ga dan interactief of hardop denkend voorlezen.
 - Ligt je focus op **interactie**? Dan is interactief voorlezen natuurlijk een goed idee.
 - Je kan de principes van het interactief en het hardop denkend voorlezen ook tijdens dezelfde voorleesbeurt toepassen. Komen er geen antwoorden op je vragen of voel je aan dat de kinderen het tekstdeel onvoldoende begrijpen? Schakel dan over van vragen stellen naar hardop denken.
- De leerwinst wordt groter als je hetzelfde verhaal verschillende keer voorleest. Herhaald voorlezen geeft leerlingen de kans om het verhaal grondiger te verwerken en meer inzicht te krijgen in structuren, verbanden en woordbetekenissen.
- Interactief en hardop denkend voorlezen doe je bij voorkeur in een **kleine kring** van maximum vijf leerlingen. Uit onderzoek blijkt namelijk dat dat beter werkt om de doelen die je vooropstelt te bereiken. De betrokkenheid van de kinderen is groter wanneer de groep kleiner is, waardoor ze meer kansen krijgen om mee te denken en in interactie te gaan. Bovendien ontstaat er in kleine kring een veilig klimaat, waardoor de kinderen ook meer zullen durven spreken. Denk aan de praktische haalbaarheid, maar verlies niet uit het oog dat de doelen beter behaald worden bij voorlezen in een kleine kring.

Interactief voorlezen

Wat is het?

- Je gaat tijdens het leesmoment met de leerlingen in dialoog over het verhaal. Je stimuleert hen zo om samen na te denken over het verhaal.
- Door (in een kleine groep) interactief voor te lezen, krijgen de kinderen meer spreek- en denkkansen, wat betekent dat ze meer spreken, maar ook de kans krijgen om op elkaars ideeën verder te bouwen. Dat zorgt ervoor dat de kinderen van elkaar leren en is krachtig voor hun taalverwerving en het leren in het algemeen.

Hoe pak ik dat aan?

De meeste interactie komt vooral **voor** en **na het lezen**, maar ook **tijdens** het lezen kan het interessant zijn om vragen te stellen en interactie uit te lokken. Je kan inzetten op verschillende luisterstrategieën: voorspellen, verbinden met voorkennis, visualiseren, vragen bedenken/stellen, samenvatten...

Voor het lezen

Benoem het **leesdoel** of bedenk samen met de leerlingen waarom jullie de tekst lezen, zodat je er achteraf op kan terugkomen.

Roep **voorkennis** van de leerlingen op: welke ervaringen hebben leerlingen al? Wat weten ze al over de tekst of over het onderwerp?

Bijvoorbeeld: "Ik zie een vulkaan op de kaft staan. Wie heeft al eens een vulkaan gezien of bezocht? Hoe was dat? Of heeft iemand van jullie al eens een boekje gelezen over een vulkaan?"

Vraag de kinderen indien mogelijk om een **voorspelling** te maken over de inhoud op basis van de titel en de kaft. Bijvoorbeeld: "Wat zien jullie op de kaft? (Inderdaad, een beer en een konijn!) Wat denken jullie dat er gebeurd is? Zullen we dan nu het boekje lezen om het te weten te komen?"

Stel eventueel een **luistervraag** voor het lezen om leerlingen gericht te laten luisteren. Dat kan bij herhaald voorlezen of om enkele leerlingen extra uit te dagen.

Bijvoorbeeld: "Op welke plaatsen komen beer en konijn tijdens het verhaal?"

Tijdens het lezen

Stel vragen tijdens het voorlezen, maar leg het verhaal niet al te vaak stil.

Stel vragen waarbij de kinderen een stukje van het verhaal moeten **samenvatten**. Bijvoorbeeld: "Wie kan mij eens vertellen waar Krokodil allemaal al is geweest? Welke dieren is hij al tegengekomen?"

Stel vragen die kinderen uitdagen om het vervolg van het verhaal te **voorspellen** op basis van wat ze al gehoord hebben, van wat ze zien op de prenten ... Bijvoorbeeld: "Ha, dat kan leuk worden, denkt Krokodil. 'Wat zou er nu zo leuk kunnen worden voor Krokodil? Wie kan iets bedenken?'"

"Kraak! Oei, wat denken jullie dat er gaat gebeuren?"

Na het lezen

Ga na of het **leesdoel** bereikt werd: "Hoe moeten we dit proefje uitvoeren?"

Ga bij de kinderen na of hun **voorspellingen** klopten.

Bijvoorbeeld: "Wat dachten jullie in het begin dat Krokodil ging doen? Klopt dat? Heeft hij dat gedaan?"

Kom terug op de **luistervraag**: "Aan het begin vroegen we ons af waarom konijn en beer ruzie hadden. Weten jullie nu waarom?"

Stel vragen over de **personages** en over de **inhoud**. Zo vatten de kinderen het verhaal samen en wordt er informatie aangevuld. Bijvoorbeeld: "Waarom was beer verdrietig wanneer hij alleen in zijn bed lag?"

Zorg voor **interactie onderling**. Verdeel de kinderen bijvoorbeeld in groepjes en laat ze samen een antwoord zoeken op een vraag of geef ze de opdracht om een stukje van de tekst aan elkaar uit te leggen.

Laat de kinderen **vertellen, uitbeelden, tekenen**.

Stel **open, uitdagende** en **functionele vragen** en **grijp altijd terug naar de tekst** voor het antwoord! Dat soort vragen zijn vragen die de kinderen aanzetten tot nadenken en tot het verbinden van hun eigen ervaringen met de tekst. Een functionele vraag is een vraag met een bepaald doel, een vraag die de leerlingen helpt om het verhaal beter te begrijpen.

Wat vragen?

- Op sommige momenten is het nuttig om even in te gaan op **zelfbedachte oplossingen voor problemen** die zich in het verhaal voordoen. Je kan met behulp van je vragen de gebeurtenissen of de gevoelens van de personages projecteren op de eigen leefwereld van de kinderen. Stel bijvoorbeeld vragen als:
 - Als **jij** dat zou kunnen ... hoe zou jij dan ...?
 - Hoe zou **jij** je voelen als ...?
 - Heb **jij** wel eens hetzelfde meegemaakt...? Wat heb je toen gedaan? Komt dat overeen met wat er in het verhaal gebeurt?
- Op andere momenten kan het goed zijn om dieper in te gaan op **de evaluatie, de waardering of de beoordeling** van het verhaal of de personages. Vragen zoals deze kunnen dan goed zijn om de dialoog te openen:
 - Hoe zou het hoofdpersoon zich voelen...?
 - Is er een betere manier om ...?
- Wanneer je de leerlingen wil uitdagen, kan je proberen om hen het verhaal te laten **analyseren** door deze soort vragen te stellen:
 - **Waarom** gebeurde ...?
 - **Waar** liep het verhaal ineens anders? **Waarom**?
 - Welke gebeurtenissen kunnen niet echt gebeurd zijn? **Waarom** denk je dat?
- Wanneer je als leerkracht wil inzetten op strategieën als **voorspellen** en **samenvatten**, kan je vragen stellen zoals:
 - **Wat** zou er nu gaan gebeuren ...? **Hoe** kan je dat weten?
 - Kan jij **in je eigen woorden** vertellen ...?
 - **Wie** was het die ...? **Waar** ...? **Waarom** is het belangrijk dat we dat onthouden?

Vraag door en zet de kinderen aan tot denken. Dat kan - naast de voorbeelden van hierboven - bijvoorbeeld door...

- ... ze te laten **vergelijken**.
 - Is dat hetzelfde als...?
 - Is dat minder of meer dan...?
- ... ze **oorzaak-gevolg** te laten verwoorden.
 - Hoe kwam dat?
 - Is het daardoor dat...?
- ... ze **middel-doel** te laten verwoorden.
 - Waarmee kan je...?
 - Hoe kan je...?
- ... ze te laten **concluderen**.
 - Dus...?

Voeg af en toe ook eens zelf **nieuwe elementen** toe, door bijvoorbeeld te vragen:

- *Heb je al gedacht aan...?*
- *Wat gebeurt er als...?*
- *Kan dat ook bij...?*

Zet leerlingen ook aan tot **onderlinge interactie**! Wanneer je leerlingen aan elkaar iets laat uitleggen, zorgt dit voor een hogere betrokkenheid, betere luistervaardigheid en een beter tekstbegrip.

Wat met de antwoorden?

Het is zo dat niet elk kind de taal heeft om op die open vragen te antwoorden, denk maar aan de jongste peuters of anderstalige kinderen die de Nederlandse taal nog niet voldoende beheersen. Als leerkracht kan je daarop inspelen:

- Je kan de vraag gaandeweg **vernauwen**:
 - Begin met een krachtige open vraag;
 - Waarom hadden beer en konijn ruzie?
 - Ga daarna over tot een meer gesloten vraag (ja/nee-vragen, aanwijsvragen, wat/wie-vragen);
 - Wat heeft beer tegen konijn gezegd?
 - Hebben ze elkaar pijn gedaan?
 - Als laatste stap kan je overgaan tot modelleren (de vraag hardop denkend zelf beantwoorden);
 - Voorbeelden vind je bij [hardop denkend voorlezen](#).
- Denken kan ook zonder taalproductie, spreek daarom ook het **non-verbale** aan. Laat de leerlingen bijvoorbeeld hun antwoord uitbeelden of tekenen.

Tip

Het is niet de bedoeling dat je alle vragen die hierboven opgesomd worden stelt. Het is belangrijk de juiste vragen op het juiste moment te stellen. Hou dit daarbij altijd in het achterhoofd: **"Welke vraag zal ervoor zorgen dat de leerlingen dit stukje beter zullen begrijpen?"**

Stem je vragen ook altijd **af** op de kinderen waar je aan voorleest.

Meer zien?

In [dit filmpje](#) zie je een voorbeeld van welke soort vragen je in alle fasen van het interactief voorlezen (voor-tijdens-na) kan stellen. Uiteraard zijn er nog veel andere soorten vragen mogelijk, zoals hierboven wordt weergegeven.

Hardop denkend voorlezen

Wat is het?

Tijdens het hardop denkend voorlezen bied je als leerkracht regelmatig een **'kijkje in je eigen hoofd'** door hardop te zeggen wat je denkt. Dat noemen we *modelleren*. Je laat horen wat je doet om de tekst te begrijpen door je denkproces te verwoorden. Zo worden de veelal impliciete en daardoor onzichtbare strategieën die lezers inzetten voor, tijdens en na het lezen voor de leerlingen verduidelijkt. Daar hebben ze veel baat bij als ze die strategieën bij het lezen zelf moeten gaan inzetten.

Hoe pak ik dat aan?

Concreet: Als je hardop denkend voorleest, stel je impliciet of expliciet vragen aan jezelf en beantwoord je die vragen ook zelf. Zo laat je je leerlingen zien op welke wijze je gegevens uit de tekst met elkaar combineert, hoe je je eigen kennis over het onderwerp van de tekst inschakelt en hoe je oplossingen voor een bepaald probleem bedenkt. Je kan *modelleren* bij alle mogelijke teksten. Het is net belangrijk om te tonen hoe je je leesaanpak aanpast aan je leesdoel en de tekstsoort.

Voorbeelden:

- "Het boekje heet 'Sorry!' en op de kaft staan een beer en een konijn. Zou het verhaal over hen gaan? En waarom is de titel 'Sorry?'. Wacht eens even. Ik zie dat dit ding hier gescheurd is. Ik denk dat ze daarom 'sorry' zeggen. Zou dat het zijn? Ik ben benieuwd, dus ga ik het boekje lezen. Dan kom ik het waarschijnlijk snel te weten" (visualiseren + voorspellen)
- "Daarnet zag ik op de tekening dat de muis onder het deken verstopt zat en nu lees ik dat hij het stuk kaas niet meer vindt. Dat is gek, zou hij zijn stuk kaas verloren hebben? Misschien heeft hij het daar laten liggen, want hij vertelt dat hij al overal gezocht heeft, maar hij heeft nog niet onder het deken gekeken!" (voorkennis)
- "Juf Greet heeft het in het boek over lava. Maar wat is dat ook alweer? Wacht, ik herinner me een filmpje over een vulkaan. Daar spoot een oranje, hete vloeistof uit. Zou dat lava kunnen zijn? Ik denk het wel. Eens kijken of ik verder in de tekst meer te weten kom." (voorkennis)

Tips:

- Denk hardop vanuit de **ik-vorm**;
- Houd het **kort**, beperk wat je zegt;
- Zeg ook **waarom** je iets denkt of waarom je iets weet; leg **verbanden met de tekst**.

Een **goede voorbereiding is belangrijk**.

- **Leef je in** in hoe jouw leerlingen denken (verplaats je in het denkproces van de leerlingen).
- Bepaal of je wil modelleren **voor, tijdens en/of na het lezen** van de tekst: bepaal op voorhand het moment waarop je modelleert, zodat je tijdens het voorlezen zelf niet meer te veel moet beslissen.
- Werk met **post-its**: noteer daarop wat je hardop denkend zal zeggen bij het (voor/mee)lezen van de tekst en plak ze indien nodig op de bladzijde waar je wil modelleren.
- Duid op voorhand de **moeilijke woorden** in het boekje aan: waar zullen de kinderen ondersteuning nodig hebben? Sta tijdens het lezen enkel stil bij de woorden die cruciaal zijn om het verhaal te begrijpen.

Voorbeeld:

"Ik vraag me af wat verontschuldigen betekent. Hoe zou ik daarachter kunnen komen? Ik kan nog eens de tekst lezen. Ik lees 'verontschuldigen'. Het woord 'schuldig' zit in dat woord. Ik weet dat 'schuldig' betekent dat je iets gedaan hebt en je je daar slecht over voelt. In de tekst staat: 'Beer verontschuldigt zich. 'Sorry', zegt hij tegen konijn.' Beer zegt 'sorry', dus hij voelt zich waarschijnlijk schuldig. Verontschuldigen zal dan waarschijnlijk 'sorry zeggen' betekenen."

Wanneer modelleren?

Je kan modelleren **voor**, **tijdens** en **na** het lezen. Hieronder kan je enkele voorbeelden vinden:

Voor het lezen

Benoem het **leesdoel**. Waarom lees je de tekst? "Waarom zou ik deze tekst lezen? Het helpt me waarschijnlijk om het proefje te kunnen uitvoeren."

Geef aan wat je al weet van de tekst op basis van de titel, plaatjes, tekstsoort en de eerste en laatste zin. Welke **voorkennis** heb je al over de tekst? Bijvoorbeeld: "Kijk eens hier, ik zie dat er twee olifanten op het boek staan. Ik weet dat deze olifant Elmer heet, want daar heb ik al eerder een boek over gelezen."

Oriënteer je op de tekst door de titel te lezen of de afbeelding of de kapt te bekijken en doe indien mogelijk op basis daarvan een **voorspelling** over de inhoud van de tekst. "Ik zie een beer en een konijn op de kapt. Ze houden iets vast dat gescheurd is. Wat zou dat zijn? Ik denk dat de broek van het konijn gescheurd is."

Stel eventueel **vragen** voor het lezen. Bijvoorbeeld: "Waarom heet het boekje 'Sorry'? Ik hoop dat ik straks te weten kom."

Tijdens het lezen

Begin te lezen en **denk luidop na over je leesdoel**.

Bijvoorbeeld: "dat helpt me alvast om te weten hoe ik straks moet beginnen aan mijn proefje."

Verbind wat je gelezen hebt met je **voorspelling** en je **voorkennis**. "Dit doet me denken aan de les waarin we het hadden over vriendschap."

Beschrijf de beelden die jij tijdens het lezen in je hoofd ziet naar aanleiding van woorden of zinnen in de tekst (visualiseren). "Dat zie ik al voor me: een trein die rond'tjoekt."

Blijf stilstaan bij moeilijke woorden en zinnen en **herstel je onbegrip** (woordleerstrategie).

"Glinsterend, ik weet niet wat dat betekent. Ik denk dat het belangrijk is voor het verhaal, omdat ik het woord al een aantal keer ben tegengekomen. Hoe kan ik te weten komen wat 'glinsterend' betekent? Ik kan het aan jullie vragen. Weet iemand van jullie wat 'glinsterend' is? Ik kan het ook in een woordenboek opzoeken als we het samen ook niet weten."

Stel jezelf vragen bij de tekst en beantwoord die. "Waarom zou dat hier zo staan?"

Na het lezen

Geef aan **wat je te weten gekomen bent**. "Ik weet nu dat de vriend van Elmer Wilbur heet."

Controleer de **voorspelling** die je voor het lezen deed. Heb ik gelezen wat ik verwacht had? "Het was dan toch niet de broek die gescheurd was maar een ballon! Wie had dat gedacht?"

Beantwoord de vragen die je voor / tijdens het lezen had. "Het boekje heet zo omdat de beer en het konijn ruzie krijgen en het daarna weer bijleggen."

Begrijp je nu de **moeilijke woorden**? "Tijdens het lezen wist ik eerst niet goed wat glinsteren betekende, maar nu ga ik onthouden dat dat hetzelfde is als 'blinker'."

Wat modelleren?

- Het oplossen van een **probleem**. Zeg bijvoorbeeld:
 - Ik denk dat een oplossing zou zijn ... omdat ...
 - Als ik dat ... zou kunnen ... dan zou ik ...
- Het maken van een **beoordeling** of een **evaluatie**. Zo zien de leerlingen bijvoorbeeld dat de gevoelens van het hoofdpersonage een belangrijk element kunnen zijn om het verhaal beter te begrijpen. Zeg bijvoorbeeld:
 - Ik vind dat ... verdrietig/boos/ ... kijkt Ik denk dat de hoofdpersoon zich zo voelt omdat ...
- Het maken van een **analyse**. Zo leren de leerlingen de principes daarvan en leren ze hoe ze zelf tot een goede analyse kunnen komen. Zeg bijvoorbeeld:
 - Dit stukje is anders dan ... Dat zie ik aan ... Het kan zijn dat dit stukje anders is omdat ...
 - Er staat niet dat ... maar volgens mij betekent het dat ... omdat ...
- Het inzetten van strategieën zoals **voorspellen** en **samenvatten**. Zeg bijvoorbeeld:
 - Wat zou er nu gaan gebeuren? Ik denk dat ... omdat ...
 - Als ik naar de tekening kijk, denk ik ... omdat ... Het helpt me beter te begrijpen waar het vorige stukje over ging, want/omdat ...
 - Eerst gebeurde ... dan ... dan ... en toen ...

Herhaald voorlezen

Wat is het?

Voor jonge kinderen:

Kinderen houden nu eenmaal van herhaling, maar herhaald lezen heeft ook een positieve invloed op hun taalvaardigheid. De kinderen kunnen de verrassingen uit het boek steeds opnieuw ervaren en het geeft hen een gevoel van veiligheid als ze al weten wat er gaat gebeuren. Ze krijgen elke keer dat het verhaal wordt voorgelezen meer inzicht in de gebeurtenissen, het probleem, de verbanden, de verhaalstructuur en er vindt een uitbreiding van hun woordenschat plaats.

Voor oudere kinderen:

Werk bijvoorbeeld aan de hand van DENK!. DENK! is erop gericht om onbewuste begripsprocessen te versterken door thematisch (voor) te lezen. Door de themagerichte benadering lezen kinderen ten minste twee boeken over het thema, zowel fictie als non-fictie. Daardoor kan transfer gemakkelijk plaatsvinden, zijn leesdoelen functioneel en zijn leerlingen gemotiveerd om boeken te lezen. Leerlingen werken samen aan niet-talige doelen en passen leesstrategieën toe.

Hoe pak ik dat aan?

Voor jonge kinderen:

Enkele **voorbeelden** van hoe je herhaald kan voorlezen zonder dat het saai wordt:

- Gebruik elke keer een **andere manier van vertellen**: kamishibai, verteltafel, vertellen met een handpop, enzovoort;
- Varieer in **vertelplaats**: lees eens buiten voor, of wissel tussen de vertelhoek, de kring en de banken, lees de ene keer klassikaal voor en de andere keer slechts aan een klein groepje;
- Laat **andere mensen** voorlezen in de klas: nodig (groot)ouders uit, laat de kinderen aan elkaar het verhaal vertellen, nodig leerlingen van andere leerjaren uit, enzovoort;
- Varieer in **luistervraag**: stel elke keer voordat je het boekje voorleest een andere vraag.

Een specifiek voorbeeld van herhaald voorlezen is **de uitstapmethodiek**.

- Je leest een (prenten)boek voor tot je bij een gebeurtenis komt die de moeite waard is om even uit het verhaal te stappen;
- Dan volgt een activiteit of een les rond die gebeurtenis;
- Daarna wordt weer van bij het begin voorgelezen.

Je begint en eindigt elke dag door **terug te kijken** op wat er al gebeurd is en te **voorspellen** wat er volgens de leerlingen nog zal gebeuren. Het is daarbij belangrijk om **open vragen** te stellen, zodat de leerlingen zelf verbanden leren leggen, en om hen bepaalde **problemen voor te leggen**, zodat ze zelf oplossingen moeten bedenken en verwoorden. Het is echter niet altijd aangewezen om enkel open vragen te stellen. Meer uitleg in verband met verschillende soorten vragen krijg je bij [interactief voorlezen](#).

Voor oudere kinderen:

Het eerdere voorbeeld **DENK!** werkt met brede, door de leraar te kiezen thema's, die minimaal zes tot acht weken duren. Het thema loopt tot alle leerlingen er minimaal twee verschillende boeken over gelezen hebben.

3.2.1 Voorlezen in ZILL

Talige grondhouding

Totg1 Plezier beleven aan taal en het spelen met taal

Voorlezen

Mondelinge taalvaardigheid Nederlands

Tomn1 Mondelinge boodschap verwerken: informatie herkennen en selecteren; ordenen, verbinden of samenvatten; beoordelen (3 leerinhouden)

2,5 - 4 jaar

Eenvoudige verhalen, met (audio)visuele ondersteuning:

- hoofdpersoonage en zijn handelingen
- hoofdgedachte

Interactief voorlezen

4 - 7 jaar

Eenvoudige verhalen, met weinig (audio)visuele ondersteuning en verhalen met een complexere verhaallijn met veel (audio)visuele ondersteuning:

- bedoeling en plan hoofdpersoonage
- verhaallijn

Via modeling kennismaken met luisterstrategieën

Hardop denkend voorlezen

Inzetten luisterstrategieën op initiatief van en met hulp van de leraar:

- voorspellen
- visualiseren
- verbinden met voorkennis
- nadenken over woordbetekenissen
- terugblikken
- begrip controleren
- luisterdoel voor ogen houden
- ...

Schriftelijke taalvaardigheid Nederlands

Tosn1 Schriftelijke boodschap verwerken: informatie herkennen; selecteren, ordenen, verbinden of samenvatten; beoordelen (3 leerinhouden)

2,5 - 4 jaar

4 - 6 jaar

6 - 9 jaar

Luisteren naar, genieten van, praten over, nadenken over
voorgelezen fictie en non-fictie

Voorlezen

Interactief voorlezen

Boekenkeuze en leesbeleving bespreken en/of creatief uiten

Prenten bij eenvoudige verhalen (hier-en-nu) 'lezen'

Prenten bij eenvoudige verhalen met complexere verhaallijn(en) 'lezen'

Steeds complexere (niet-) talige boodschappen, afgestemd op interesse, leefwereld en leesniveau

In spelsituaties doen alsof je iets (voor)leest

Via modeling kennismaken met leesstrategieën

Hardop denkend voorlezen

Inzetten leesstrategieën op initiatief van en met hulp van de leraar:

- voorspellen
- visualiseren
- verbinden met voorkennis
- nadenken over woordbetekenissen
- terugblikken en herlezen
- begrip controleren
- vragen bedenken bij de boodschap
- leesdoel voor ogen houden
- ...

Tosn2 Voldoende vlot kunnen lezen om leeftijdsadequate teksten te begrijpen.

2,5 - 4 jaar

4 - 6 jaar

6 - 9 jaar

Genieten van voorlezen

Voorlezen

Exploreren van een ruime variatie aan tekstmateriaal

Interactief voorlezen

Hardop denkend voorlezen

Doen alsof je (voor)leest - leesrichting ontdekken en ervaren

Genietend lezen

Mondelinge taalvaardigheid Nederlands

T0mn2: een mondelinge boodschap overbrengen

bv. spreken over gevoelens, een verhaal navertellen, zich vlot en verstaanbaar uitdrukken, antwoorden geven op vragen, verhalen herformuleren, taaluitingen van personages reproduceren, fantaseren...

TOmn3: actief deelnemen aan een gesprek

bv. meedoen met een gesprek, iets beschrijven, luisteren naar elkaar, gedachten verwoorden, elkaar laten uitspreken...

En nog meer:

bv.

- SEiv1: zich inleven in anderen, andere standpunten en situaties, zonder de eigen identiteit te verliezen
- IVzv4: specifieke strategieën inzetten om vragen, opdrachten, uitdagingen en problemen efficiënt aan te pakken

3.2.2. Soorten vragen tijdens het voorlezen

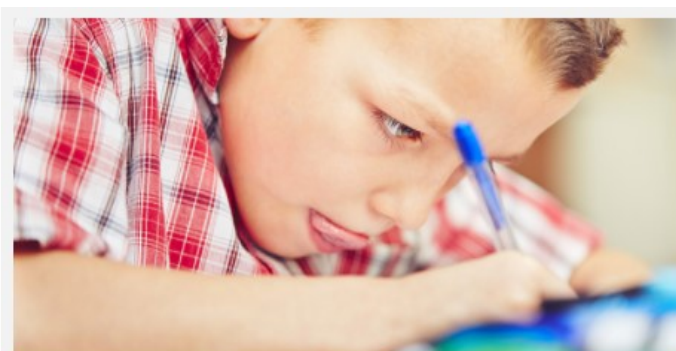

Mondelinge taalvaardigheid Nederlands

Informatie herkennen en selecteren (in mededelingen, vragen, instructies en uiteenzettingen uit verschillende media)

Informatie ordenen, verbinden of samenvatten (uit instructies, uiteenzettingen en verhalen uit verschillende media)

Informatie beoordelen (uit oproepen, reclameboodschappen en verhalen uit verschillende media)

Schriftelijke taalvaardigheid Nederlands

Informatie herkennen en selecteren (in instructies, schema's, tabellen en informatieve teksten uit tijdschriften en andere media)

Informatie ordenen, verbinden of samenvatten (uit verhalen en informatieve teksten uit kinderliteratuur, schoolboeken en andere media)

Informatie beoordelen (uit verhalen, brieven, uitnodigingen en reclameteksten uit verschillende media)

Begrijpend luisteren: vragen stellen

Creëren <i>bedenk maak onderzoek vind uit</i>	Kun je iets bedenken om...? Zie jij een oplossing voor...? Als jij dat zou kunnen... hoe zou jij dan...? Bedenk eens een manier om...?
Evalueren <i>beoordeel waardeer beslis adviseer</i>	Is er een betere manier om...? Wat zou jij hebben gedaan...? Vind je... goed of fout? Geloof jij...? Hoe zou de hoofdpersoon zich voelen...?
Analyseren <i>vergelijk orden classificeer verbind leid af</i>	Welke gebeurtenissen kunnen niet gebeurd zijn? Als dat gebeurd zou zijn, hoe zou het er dan hebben uitgezien...? Waar liep het verhaal ineens anders? Waarom gebeurde...?
Toepassen <i>pas toe los op verander onderzoek demonstreer</i>	Wat zou jij doen om...? Hoe kan het probleem opgelost worden ...? Heb jij wel eens hetzelfde meegemaakt...? Hoe zou jij je voelen als...? Waarom is... belangrijk?
Begrijpen <i>omschrijf vat samen leg uit voorspel bespreek</i>	Wat zou er nu gaan gebeuren...? Wat is het belangrijkste...? Kun jij in je eigen woorden vertellen...? Wie denk je dat...? Welke verschillen zijn er tussen...?
Onthouden <i>vertel na onthoud herinner herken</i>	Hoe vaak...? Wie was het die...? Welke ...? Waar...? Wanneer...?

Begrijpend luisteren: hardop denken

Creëren <i>bedenk maak onderzoek vind uit</i>	Ik kan wel iets bedenken om... Ik denk dat een oplossing zou zijn... Als ik dat... zou kunnen...dan zou ik...
Evalueren <i>beoordeel waardeer beslis adviseer</i>	Ik denk dat het beter zou zijn om... Ik vind dat fout/goed omdat... Ik geloof dat... Ik vind dat... verdrietig / boos /... kijkt... Ik denk dat de hoofdpersoon zich zo voelt omdat...
Analyseren <i>vergelijk orden classificeer verbind leid af</i>	Ik denk dat dat niet kan gebeuren want... Dit stukje is anders dan... Dit lijkt op... Daar loopt het verhaal ineens anders, ik denk dat... Er staat niet dat... maar volgens mij...
Toepassen <i>pas toe los op verander onderzoek demonstreer</i>	Als het mij zou gebeuren zou ik... Ik doe dat ook wel eens... Als ik dit lees zie ik voor me... Waarom is dat belangrijk, ik denk dat...
Begrijpen <i>omschrijf vat samen leg uit voorspel bespreek</i>	Wat zou er nu gaan gebeuren? Ik denk dat... Als ik naar het plaatje kijk denk ik... Ik denk dat het belangrijkste is... Welke zou de grootste / sterkste /... zijn, ik denk... Ik voorspel dat...
Onthouden <i>vertel na onthoud herinner herken</i>	Als ik naar het plaatje kijk zie ik... Ik kan vertellen waar/ wanneer/ wie/ welke... Op de voorkant van het boek zie ik... Eerst gebeurde dat en toen...

3.2.3. Voorleesstrategieën

- De leraar staat model = modeling
- De leraar gaat hardop denkend (voor)lezen
 - de leraar verwoordt het eigen denkproces zodat de leerlingen horen wat de leraar doet om de tekst te begrijpen

Mondelinge taalvaardigheid Nederlands

2.5-12j

Via modeling ? kennismaken met luisterstrategieën:

- voorspellen
- visualiseren
- verbinden met voorkennis over het onderwerp
- nadenken over woordbetekenissen
- terugblikken
- begrip controleren
- het luisterdoel voor ogen houden
- ...

≡ Schriftelijke taalvaardigheid Nederlands

2.5-12j

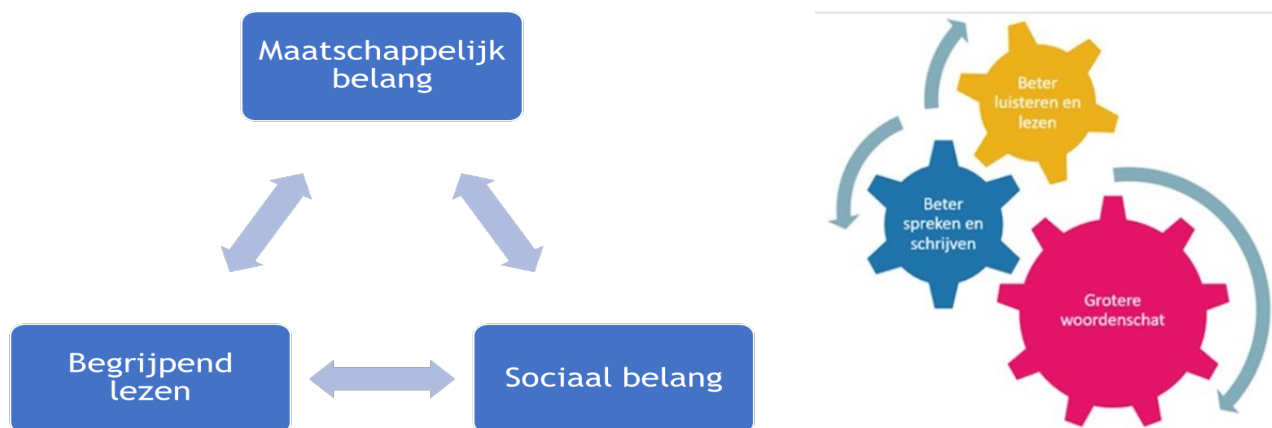
Via modeling kennismaken met leesstrategieën:

- voorspellen
- visualiseren
- verbinden met voorkennis over het onderwerp
- nadenken over woordbetekenissen
- terugblikken en herlezen
- begrip controleren
- vragen bedenken bij de boodschap
- het leesdoel voor ogen houden
- ...

3.2.4. Vertelcyclus

3.3. Het belang van een woordenschat is niet te onderschatten

Kinderen met taalachterstand hebben meer problemen bij begrijpend lezen (tekstbegrip is onvoldoende).

Daardoor kunnen ze ook minder nieuwe betekenissen uit de context afleiden.

Sterk taalvaardige kinderen kunnen gemakkelijker betekenissen uit de context afleiden (groter tekstbegrip).

Tekstbegrip: bij minder dan 80% van de woorden begrijpen is er al sprake van nauwelijks tekstbegrip.

Pas bij 85-90% is er sprake van tekstbegrip, goed tekstbegrip heb je bij 98% !

3.3.1 Woordenschat in ZILL

TOtn2 Nadenken over de belangrijkste aspecten van het taalsysteem. Daarbij taalbeschouwelijke termen gebruiken	
2,5-12 jaar	5 – 9 jaar
- Experimenteren met en onderhandelen over woordbetekenissen in functie van (expressief) overbrengen van boodschappen of om te komen tot een juist woordbegrip - Nieuwe betekenissen van woorden en woordgroepen waarnemen en er zich over verwonderen - Zelf bepalen welke woordbetekenissen je wil onderzoeken of inschatten welke woordbetekenissen je nodig hebt in functie van de boodschap 	Nieuwe woorden en hun betekenissen onderzoeken: - de samenhang tussen woorden en de voorwerpen - handelingen en kenmerken waarnaar woorden verwijzen - eenvoudige verbanden tussen woordbetekenissen Vervanden tussen woordbetekenissen waarnemen en er zich over verwonderen Inzetten van woordleerstrategieën op initiatief van en met hulp van de leraar: - de betekenis afleiden uit de context - woordstructuren analyseren - betekenis onderhandelen met een medeleerling of leraar - thuistaal inzetten - een afbeelding zoeken - ...

3.3.2 Woordenschatverwerving

Binnen woordenverwerving zijn drie principes te onderscheiden:

- **Labelen:** een etiket plaatsen. Woorden mondeling (luisteren of spreken) en/of schriftelijk (schrijven/lezen) gebruiken.
Kinderen leren waar een woord in een bepaalde context naar verwijst
- **Categoriseren:** wat samen hoort, in een hokje plaatsen. Veel woorden zijn te vatten in een hoger begrip.
- **Netwerkopbouw:** alles is aan elkaar gelinkt. Je linkt woorden aan bestaande gekende woorden die een bepaalde betekenisrelatie hebben.

Hoe verwerven kinderen woorden?

- Woorden die **dikwijls herhaald** worden.
- Woorden die **gekoppeld** zijn aan een **handeling/actie**: stappen, lopen, rennen, huppelen...
- Woorden die **voor het kind betekenis** hebben, waar er interesse voor is (motivatie)

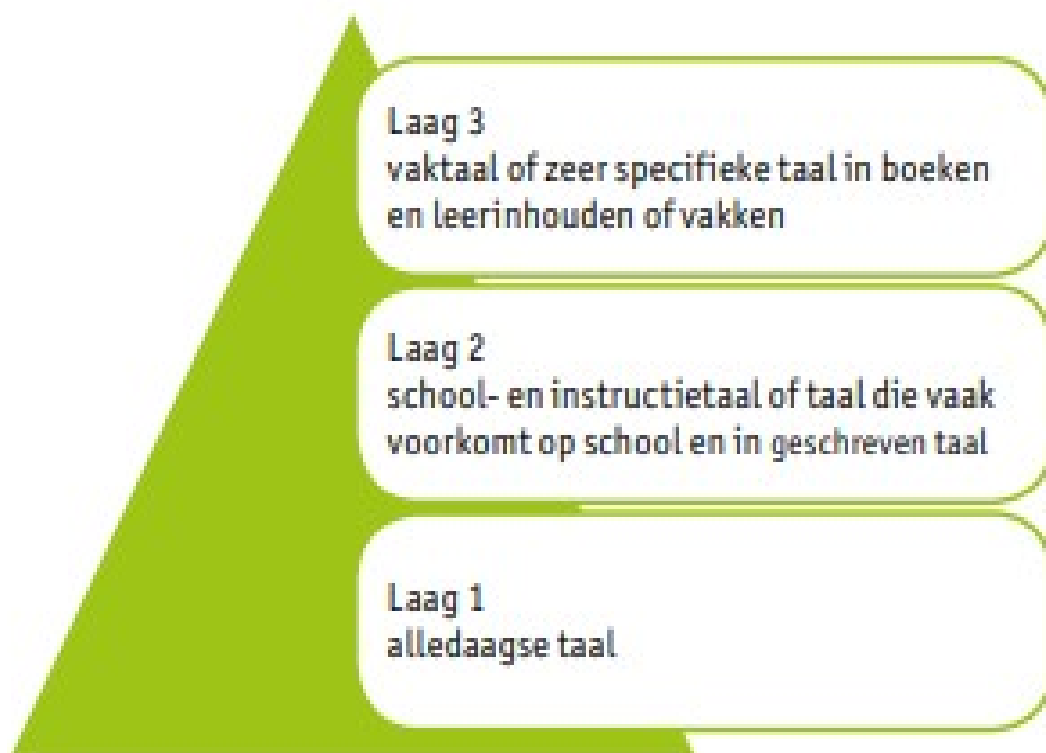
Hoe verloopt de taalverwerving bij kinderen?

- 3 taalingrediënten:

- **Taalaanbod:** duidelijke instructies geven, verbinden met mimiek of visuele ondersteuning, formulering is duidelijk en juist, dingen benoemen, aanbod talig maken, aansluiten bij de voorkennis,...
- **Spreekkansen** door interactieve werkvormen, spreekruimte geven, gesprekken voeren, meespelen, kinderen laten discussiëren
- **Feedback** en ondersteuning: correct reageren op fouten, kijken of alle kinderen het begrepen hebben, positief bevestigen, hulp bij het inzetten van strategieën

Welke woorden moeten kinderen verwerven?

3.3.3 Woordenschatmomenten vanuit leerkrachtenperspectief

- **intentioneel** (= bewust inplannen: lkr. selecteert vooraf woorden)
- **semi-intentioneel** (lkr. heeft vooraf nagedacht over moeilijke woorden, op inzetten bij extra zorg)
- **incidenteel** (= spontane kansen benutten, vooral zo leren kinderen woorden op een natuurlijke wijze – opm.: een ‘incident’ kan je uitlokken!)

Beste resultaat: mix van intentionele én incidentele aanpak.

De leerkracht ondersteunt de activiteiten door:

Bron: Viertaktstrategie van Marianne Verhallen

- **Voorbewerken**: creëren van de juiste situatie waar het woord aangeboden zal worden
- **Semantiseren**: In de fase van het semantiseren gaat het erom dat de leerkracht de betekenis van het woord duidelijk maakt.
- **Consolideren**: Tijdens het consolideren gaat het om het inoefenen van het woord.
- **Controleren**: De laatste fase van het vierfasemodel is het controleren. Hierbij controleert de leerkracht of de leerlingen het woord en de betekenis daadwerkelijk kennen.

4. Aan de slag met schriftelijke taalvaardigheid

Geletterdheid is het vermogen om lezend en schrijvend (met de hand of digitaal) te communiceren en te functioneren.

Kinderen zijn 'van nature' geïnteresseerd in de wereld van klanken, letters, mondelinge en geschreven taal. Maar het is nodig om deze aangeboren interesse te voeden en te stimuleren

GELETTERDHEID		
ONTLUIKENDE GELETTERDHEID	BEGINNENDE GELETTERDHEID	GEVORDERDE GELETTERDHEID
0 tot 4 jaar	4 tot 6 jaar	Zodra de elementaire leeshandeling verworven is
Kennismaken met geschreven taal	Kennismaken met allerlei soorten teksten en met letters + de elementaire leeshandeling onder de knie krijgen	Lezen en schrijven
TOsn1, TOsn2, TOsn3, TOTg1, TOTg4, TOsn4	TOsn1, TOsn2, TOsn3, TOsn4, TOtn2, TOTg4, TOTg1	TOsn1, TOsn2, TOsn3, TOsn4, TOtn2

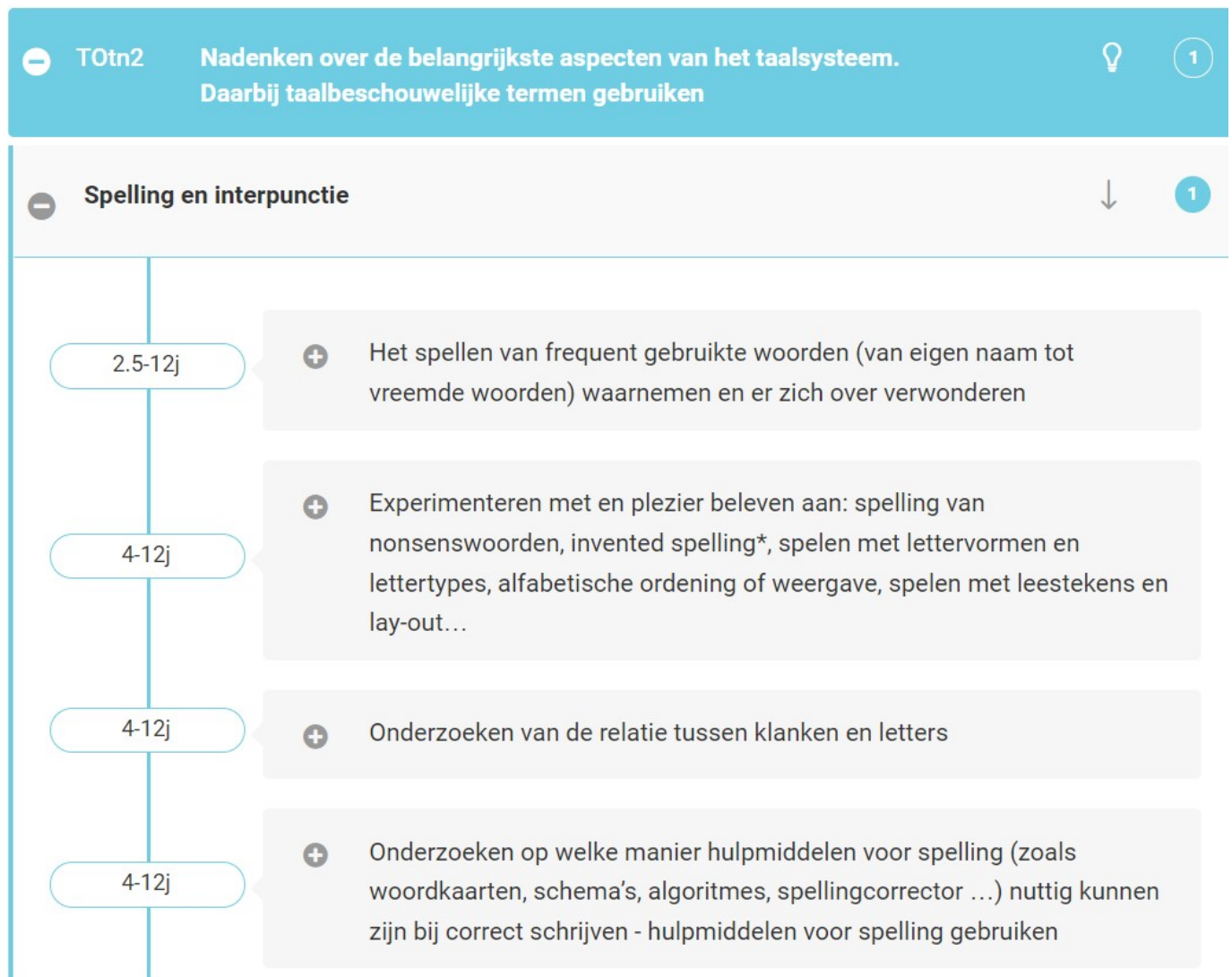
4.1 Schriftelijke taalvaardigheid in ZILL

Binnen taalbeschouwing vinden we de leerinhoud 'Klank en rijm'

In deze twee ontwikkelstappen zie je heel duidelijk dat kleuters nog heel wat tijd hebben om deze moeilijke dingen te oefenen.

De eerste ontwikkelstap loopt van 2,5- 12 en geeft dus eigenlijk aan dat je heel veel aanbod moet doen. Hoe rijker je aanbod, hoe groter de kans dat kinderen het principe ontdekken, er plezier aan beleven en het zelf ook gaan proberen. Let wel: het gaat om experimenteren, kleuters moeten het niet kunnen!!!

De tweede ontwikkelstap loopt van 4-12 jaar, let ook hier op de werkwoorden waarnemen en verwonderen. Leerkrachten moeten vooral zien dat dit in hun aanbod veelvuldig aan bod komt, maar kleuters moeten het niet kunnen.

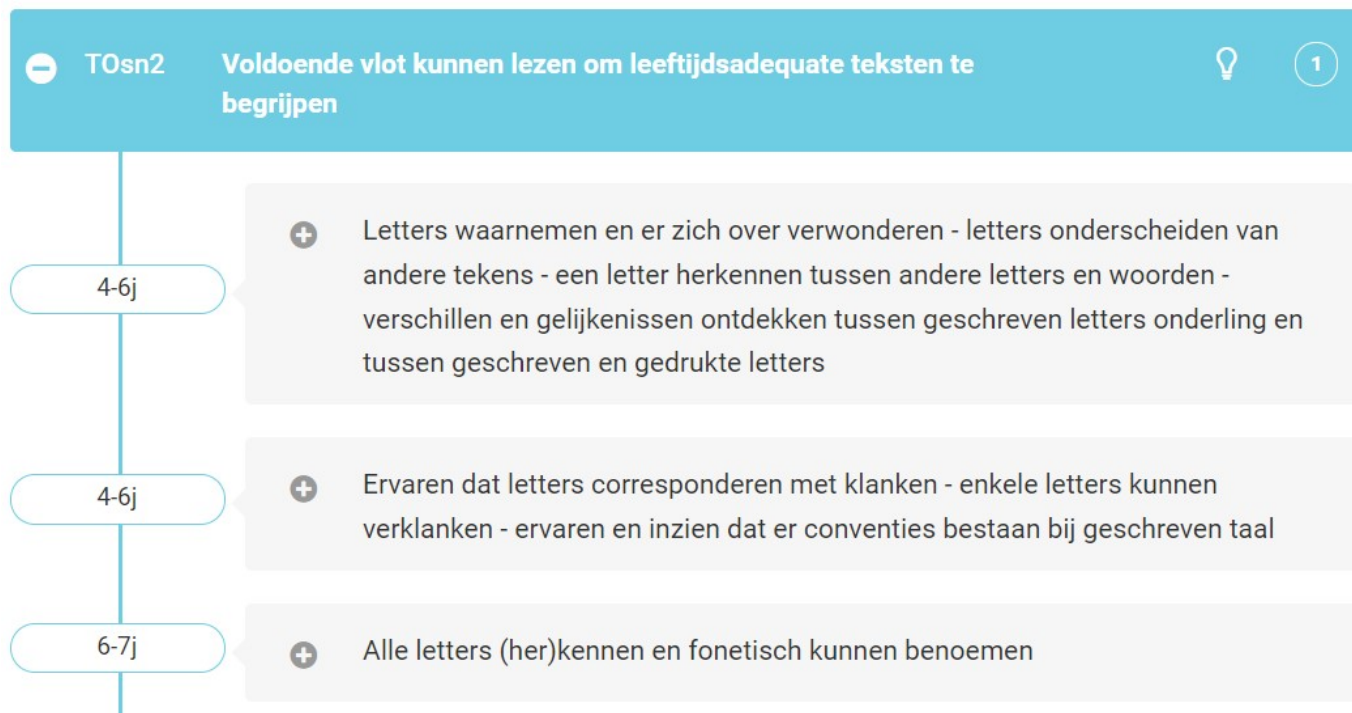

In aanloop naar voldoende vlot kunnen lezen vinden we ontwikkelstappen die inspireren om kleuters letters te laten waarnemen en ervaringen op te doen met de klank-letterkoppeling.

Je merkt dat alle letters (her)kennen en fonetisch kunnen benomen echt voor de 'gevorderden' is. Vaak merk je dat leraren net hier heel erg op inzetten. (komt vaak van juf Janneke en co)

Het is van belang om leraren hier ideeën aan te reiken om ermee aan de slag te gaan in speelse, betekenisvolle contexten. Zeker ook impliciet! (door de naam aan de kapstok, tekst te schrijven bij een tekening...)

Let op: in de kleuterschool komt het er op aan van kleuters te laten spelen met zoveel mogelijk verschillende soorten van letters! Enkel wanneer ze zelf gaan schrijven gaat het over de HOOFDLETTERS DRUKLETTER

Als we willen kleuters klanken kunnen uitluisteren, dan is het in de eerste plaats van belang dat ze goed en gericht kunnen luisteren. Hetzelfde geldt voor het onderscheiden van letters. Je moet gericht kleine verschillen kunnen ontdekken.

Luisterspelletjes zijn onmisbaar in de kleuterschool.

2.5-12j

Ervaringen opdoen met intens waarnemen met alle zintuigen - waarnemen met een toenemende aandacht voor zowel details als het geheel - een waarnemingsgeheugen ontwikkelen

2.5-4j

De omgeving intens en geduldig waarnemen en beleven - op uitnodiging gericht observeren met oog voor het geheel, de delen en grote contrasten - intens en actief waarnemen met de zintuigen door de tijd te nemen om te kijken, te luisteren, te betasten, te ruiken, te proeven, te beleven

2.5-4j

Uitdrukken wat men waarneemt

4-6j

Spontaan alle zintuigen aanwenden bij het waarnemen - gericht waarnemen van details en nuances - typische beelden, klanken en geluiden, gewaarwordingen, vormen en texturen, geuren, smaken en belevingen (gevoelens) herkennen, onderscheiden en benoemen

4-6j

Genuanceerder uitdrukken wat men heeft waargenomen

Als kleuters zelf letters gaan tekenen is het van belang dat ze dat doen vanuit een vloeiende beweging uit de pols. Het ontdekken van de voorkeurhand is hierbij ook belangrijk. Ook hier gaat het om experimenteren !

Zorg ervoor dat dit niet gebeurt via werkblaadjes, maar boodschappenlijstje in de huishoek of zelf kaartjes maken voor de jarigen, ..

2.5-4j

Experimenteren met allerlei soorten schrijfmateriaal

4-6j

Imiteren van lijnen, vormen en geometrische figuren - schrijfpatronen spelenderwijs oefenen (van grote armbewegingen naar beheerste pols- en vingerbewegingen)

4-6j

Experimenteren met letterachtige vormen of letter (afhankelijk van de behoefte van het kind) - experimenteren met begrenzing en uitvoeringsgrootte

4.2 Geletterdheid stimuleren

- een rijk aanbod aan MATERIALEN met letters in alle soorten en vormen: boeken, wandplaten, woordkaarten, stempels, voelletters, ...
- een rijk aanbod aan ACTIVITEITEN die met klanken, letters, (voor)lezen en schrijven te maken hebben
- veel mogelijkheden om met de leraar in INTERACTIE te gaan en zo de relatie tussen klank en letter te ontdekken
- een LERAAR ALS ROLMODEL die zelf vaak (voor)leest en schrijft om te tonen dat dit leuk, zinvol en belangrijk is

4.3 Aan de slag met klankbewustzijn

Klankbewustzijn of 'fonemisch bewustzijn' is één van de belangrijkste voorwaarden om tot lezen en schrijven te komen.

MZzo1 Gericht en intens waarnemen met de zintuigen

Horen

T0tn2 Nadenken over de belangrijkste aspecten van het taalsysteem. Daarbij taalbeschouwelijke termen gebruiken

Klank en rijm

TaalOntwikkeling
Taalbeschouwing Nederlands
T0tn2
• klank en rijm

KENNIS

de begrippen

- rijm
- klank

ATTITUDES
zich verwonderen over ...
... onderzoeken
willen experimenteren met ..

FONOLOGISCH BEWUSTZIJN

INZICHTEN
woorden zijn opgebouwd uit ...

FONEMISCH BEWUSTZIJN

(AUDITIEVE) VAARDIGHEDEN

- rijm waarnemen
- ... discrimineren
- ... analyseren
- ... synthetiseren
- nadenken over begin-, midden-, eindklank

Vanaf 4 jaar : werken aan klankbewustzijn

De 'a' van

jas

klanken herkennen

Hoor je de klank /a/ in j **as** ? In **ba**l ? In **vi**s ?

klanken categoriseren

Zoek nog andere woorden met de klank /a/ .

auditieve synthese
(plakken)

/t/a/k Welk woord is dit ?

35

Vanaf 5 jaar klankbewustzijn (voor gevorderden)

3KK - 1ste lj

auditieve analyse
(hakken)

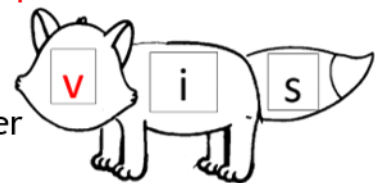
Hak het woord **vis** in stukjes. /v/i/s/
Hoeveel klanken hoor je?

begin - midden - eind
klank

Welke klank hoor je in de **ko**p/buik/staart
van het woord? /**v**/

auditieve manipulatie
klanken toevoegen,
weglaten, vervangen

Welk woord hoor je wanneer
we de /**v**/ weglaten? /i/s/

36

- Eerst de klanken die je lang kan laten klinken:
m, s, oo, aa, l, v
- Dan de gemakkelijk uit te spreken klanken die duidelijk auditief te onderscheiden zijn: k, i, o, a
- Pas later klanken die moeilijk uit te spreken zijn
t, h, r, g of tweeklanken ui, ei, ..
- Klanken die sterk op elkaar lijken
niet vlak na elkaar aanbrengen ! b/d f/v s/z

4.4 Aan de slag met letters

Naast klankbewustzijn gaat het bij geletterdheid ook om letters / letterkennis (letters eigen naam ergens vinden,...) en spontaan schrijven (kaartje, boodschappenlijstje,...).

- Bied zo veel mogelijk verschillende soorten letters en lettertypes aan.
- Is het de bedoeling dat kinderen de woorden zelf gaan (over)schrijven ? Kies dan voor HOOFDLETTERS DRUKLETTER.
- Wil je de koppeling tussen leesletters en HOOFDLETTERS DRUKLETTER benadrukken? Bijvoorbeeld op woordkaarten. Gebruik dan hetzelfde lettertype als de leesmethode in het 1ste leerjaar.

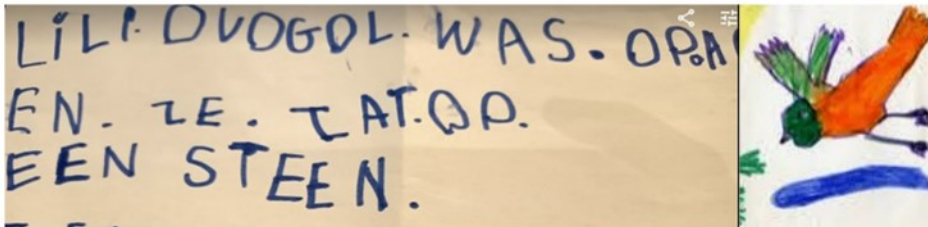
T0sn3

SCHRIFTELIJKE TAALVAARDIGHEID NEDERLANDS >

Een schriftelijke boodschap overbrengen

4-7j

Eigen boodschappen in een schriftelijke neerslag vastleggen met een combinatie van beeldende elementen, letterachtige vormen en/of **letters** invented spelling ?

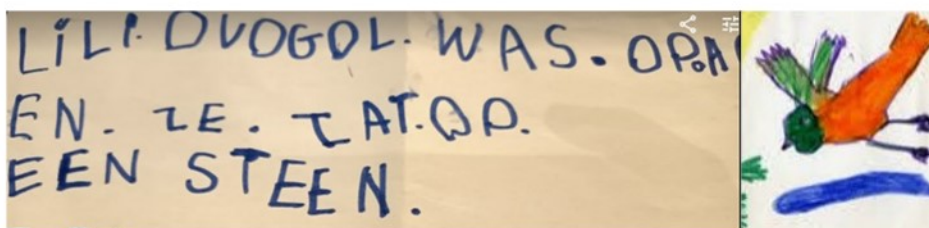
T0sn3

SCHRIFTELIJKE TAALVAARDIGHEID NEDERLANDS >

Een schriftelijke boodschap overbrengen

4-7j

Eigen boodschappen in een schriftelijke neerslag vastleggen met een combinatie van beeldende elementen, letterachtige vormen en/of **letters** invented spelling ?

4-12j

Experimenteren met en plezier beleven aan: spelling van nonsenswoorden, invented spelling* **spelen met lettervormen** en lettertypes, alfabetische ordening of weergave, spelen met leestekens en lay-out...

4-12j

Onderzoeken van de relatie tussen klanken en **letters**

4-6j

Afzonderlijke **letters** herkennen en daarbij de term **'letter'** kennen en gebruiken - verschillen en gelijkenissen ontdekken tussen geschreven **letters** onderling en tussen geschreven en gedrukte **letters**

Om volledig te zijn hebben vermelden we ook de **lateralisatie**. De lateralisatiefase is de fase in de neuro-motorische ontwikkeling bij kinderen, waarbij ze een voorkeur beginnen te tonen voor de linker- of rechterlichaamszijde voor het uitvoeren van handelingen of bewegingen. Hiernaast zijn visueel – motorische vaardigheden ook zeer belangrijk. Dit zijn voorwaarden om tot lezen en schrijven te komen.

De linker- of rechterhersenhelft wordt dan dominant in het aansturen van het brein, de ogen, oren, handen en voeten. Vóór de leeftijd van ongeveer zes jaar gebruikt een kind zijn handen en voeten nog symmetrisch, de bewegingen zijn dan nog elkaars spiegelbeeld. Dat is ook waarom een jong kind nog moeite heeft met links en rechts, maar ook met voor, achter en onder of boven.

Hiernaast het belang van een goede **visueel – motorische vaardigheden** belangrijk.

Bij peuters en jonge kleuters (2,5 - 3)

Blijven doen in 2de en 3de KK!
Zelfs in het 1ste leerjaar! (muzische)

GELUIDEN

MET NON-VERBALE GELUIDEN oefenen op:

- geconcentreerd luisteren
- auditief geheugen
- auditieve discriminatie

KLANKGEVOELIGHEID via liedjes, versjes rijmpjes:
staprijmpjes, schootrijmpjes

boe

meih

tok
tok

61

Bij peuters en jonge kleuters (2,5 - 3)

RIJM

KLANKGEVOELIGHEID stimuleren
door de te spelen met:

- liedjes
- versjes
- rijmpjes

Van je ras ras ras
rijdt de koning door de plas.

Van je voort voort voort
rijdt de koning door de poort.

Van je erk erk erk
rijdt de koning naar de kerk.

Van je één, twee, drie!

62

Bouwstenen voor effectieve taaltrajecten

Praktijkgids voor taalondersteuning in
het kleuter-, lager en secundair onderwijs

Astrid Geudens, Kirsten Schraeyen, Helena Taelman, Marit Trioen, Jorid Casteleyn, Mathea Simons, Tom F.J.H. Smits

Initiatieven rond Taal

TAAL

- Materiaal AN
- Taalstimulering Nederlands
- Aldeq-nl vragenlijst: ontwikkeling moedertaal
- Regiegroep taal
 - Aandacht voor:
 - Voorleesweek
 - Jeugdboekenmaand
 - Gedichte dag
- Bibbezoeken
- Navormingen BL
 - Leer ze liever lezen
 - BL – traject PB
- Taalintegratietraject na Koala
- Taalintegratietraject praktijkgids
- Initiatie vreemde taal: Frans

KS

- Oplijsting prentenboeken
- Begrippen KWIK
- KWIK: taal
- Taalkastje
- Picto's en symbolen in de KS
 - Picto's begrijpend luisteren
- Klasafspraken visueel ondersteunen
- Testen:
 - KOALA: luistervaardigheid
 - Rekenbegrippen 3KK (begin en einde SJ)
 - Toeter en Kontrabas (schoolrijpheid)
- Taalbox
- Telbox
- Taalgroepjes oudste kleuters
- Voorlezen in kleine groepjes en herhalend gedurende de week
- Verteltas
- Kleuters fit voor lezen
- Mindmap bij kleuters
- Taxonomie van Bloom
- Woordenschatverwerving in de KS
- Fundels in de KS
- Praatmuur (basiswoordenschat bij thema)

LS

- Technisch lezen opvolging door nieuwste AVI
- Aanbieden gericht oefenmateriaal + extra oefenmomenten
- Tandemlezen tussen 2de en 5de lj
- Materiaal technisch lezen + lezergame
- Lijn BL in de lagere school
- Leerlijn BL + goede leesstart in 3KK

- Acties na navorming SJ 2022 -2023 in 2KK, 3KK en 1ste lj
 - Kansen in boeken zien
 - Starten in 2KK met klanken!
 - Klanken!!!! (eerste klanken, nadien pas letters)
 - Verkenning ondersteunen met spiegels
 - Stip klaarzetten om schrijfstart te geven
 - “schrijven”: zeer ruim zien!
 - Letters aanbieden in verschillende lettertypes
 - Klanken en schrijven: andere invulling dan voorheen
 - Starten met een taalhoek in de KS
 - Focusboek + nadien verwerking in hoek
 - Nadenken over gebruik fundels
 - Bundelen werken met klanken in 3KK (zie materiaal samen met ON uitgewerkt)

- Acties na navorming SJ 2022 -2023 in het 1ste lj
 - Letter aanbieden in alle facetten (letterfamilie, uitspraak, lettervorm, klankbewustzijn)
 - Ondersteunen met spiegels
 - Eerst klank verkennen, nadien pas letter aanbieden

- Acties na navorming SJ 2022 -2023 in de instapklas en 1KK
 - Nadenken over rijke ontmoetingen
 - Nadenken over open onthaal
 - Nadenken over taal in de verschillende hoeken in de klas
 - Ideetjes uitproberen

- Acties na navorming SJ 2022 -2023 binnen zorg
 - Uitzoeken denksleutels + integratie voorbereiden
 - Idee placemat om taal / spraak uit te lokken: zoekplaten rond thema's verzamelen
 - Materiaal AN uitwerken

Aanpak in De Knipoog

Doel	schooljaar 2022 - 2023 - professionalisering van het kleuterteam en collega 1ste lj aan de hand van vormingen - zicht krijgen op verschillende contexten - stimuleren om aan zelfreflectie te doen op de eigen klaspraktijk
Verloop + acties	augustus 2022 (26/08 en 29/08) directie en zoco hebben gesprek met taalbegeleider (Katrijn) directie en zoco hebben gesprek met zorgjuf Suzy om het voorstel voor te leggen september 2022 (navormingen: 12/09, 29/09, 10/10 in de VM) Studiedagen voor collega 2KK, 3KK en 1 ^{ste} lj (samen met zorgjuf Suzy, zoco en directie) rond geletterdheid Collega's 2KK en 3KK werken taak uit (geletterdheid bij het thema) + proberen dit uit Terugkoppeling tijdens PV aan alle teamleden + verfijning binnen kleuterteam november 2022 (8/11) Studiedag door zoco: ondersteunend tekenen bij TOS december 2022 (12/12 van 16u – 18u en 6/12) 1 ^{ste} netwerkdag in de vorm van PV gevolgd door 2 collega's kleuterteam, collega's koppelen terug tijdens PV Studiedag door zoco: bouwstenen voor een effectief taaltraject op school januari 2023 (17/01 van 16u – 18u) 2 ^{de} netwerkdag in de vorm van PV gevolgd door 2 collega's kleuterteam, collega's koppelen terug tijdens PV maart 2023 (30/03 van 16u – 18u) 3 ^{de} netwerkdag in de vorm van PV gevolgd door 2 collega's kleuterteam, collega's koppelen terug tijdens PV april 2023 (24/04 van 9u -12u) 1 ^{ste} netwerkdag voor de collega's van de jongste kleuters

	mei 2023 (16/05 en 25/05 van 9u -12u) 2 ^{de} en 3 ^{de} netwerkdag voor de collega's van de jongste kleuters
Evaluatie proces	2 mei 2023 tijdens PV komt taalbegeleider langs om te beluisteren bij het kleuterteam wat de noden zijn • beluisteren input na gevolgde sessies • nood aan groeilijn, materialen bundelen, elkaar informeren • mogelijkheden om kansen te zien in geletterde klasomgeving of schoolomgeving • start volgend schooljaar: nulmeting op gebied van taal in de kleuterschool • beter zicht krijgen op doelen van taal • algemene basiskennis opfrissen
Evaluatie resultaat	